

استراتژی شطرنج در عمل

بازنگری پایه‌های شطرنج کلاسیک

جان واتسون

ترجمه: خشایار بهاری

استراتژی شطرنج در عمل

WWW.ACHMAZSTORE.IR

این کتاب به منظور معرفی و ترویج بازی شطرنج و همچنین به منظور آشنایی با استراتژی و تاکتیک در شطرنج نوشته شده است. این کتاب به گونه‌ای طراحی شده که برای همه علاقه‌مندان به شطرنج، از مبتدیان تا حرفه‌ایان، قابل استفاده باشد. در این کتاب، به بررسی استراتژی‌های مختلف در شطرنج پرداخته شده و به شما کمک می‌کند تا در بازی‌های خود موفق‌تر باشید.

این کتاب به گونه‌ای طراحی شده که برای همه علاقه‌مندان به شطرنج، از مبتدیان تا حرفه‌ایان، قابل استفاده باشد. در این کتاب، به بررسی استراتژی‌های مختلف در شطرنج پرداخته شده و به شما کمک می‌کند تا در بازی‌های خود موفق‌تر باشید. این کتاب به گونه‌ای طراحی شده که برای همه علاقه‌مندان به شطرنج، از مبتدیان تا حرفه‌ایان، قابل استفاده باشد.

This is a Persian translation of
Chess Strategy in Action

By John Watson
Gambit Publications Ltd.

ACHMAZ

فروشگاه تخصصی شطرنج

WWW.ACHMAZSTORE.IR

■ سرشناسه: واتسون، جان ال، ۱۹۵۱ - م. Watson, John L. ■ عنوان و نام پدیدآورنده: استراتژی شطرنج در عمل: بازنگری پایه‌های شطرنج کلاسیک / جان واتسون؛ برگردان خشایار بهاری ■ مشخصات نشر: تهران، شپاهنگ، ۱۳۹۰. ■ مشخصات ظاهری: ۲۲۸ ص: مصور، نمودار

ISBN 978-600-130-025-7

■ یادداشت: عنوان اصلی: Chess Strategy in Action. ■ موضوع: شطرنج — راهنمای آموزشی

■ شناسه افزوده: بهاری، خشایار، ۱۳۴۰ - ، گردآورنده و مترجم

■ رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۰ ۵ الف ۱۶ و / ۱۴۴۵ GV

■ رده‌بندی دیویی: ۷۹۴/۱۰۷ ■ شماره کتابشناسی ملی: ۲۳۸۴۴۳۶

استراتژی شطرنج در عمل

بازنگری پایه‌های شطرنج کلاسیک

جان واتسون

برگردان

خشایار بهاری

فروشگاه تخصصی شطرنج

WWW.ACHMAZSTORE.IR

انتشارات شباهنگ

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

ACHMAZ

فروشگاه تخصصی شطرنج

استراتژی شطرنج در عمل

بازنگری پایه‌های شطرنج کلاسیک

جان واتسون

انتشارات شاهنگ

خشایار بهاری

هادی قربانی

بابک جمالی

میثا قربانی

صدف

۱۳۹۱

جمالی

شکیب

۱۰۰۰ جلد

برگردان

بازخوانی

نقاشی روی جلد

حروف‌نگاری

لیتوگرافی

چاپ اول

چاپخانه

صحافی

شمارگان

شابک

WWW.ACHMAZSTORE.COM

۷ - ۰۲۵ - ۱۳۰ - ۶۰۰ - ۹۷۸

خیابان انقلاب، پلاک ۱۱۹۲ تلفن ۶۶۴۹۱۰۹۸

خیابان انقلاب، خیابان فروردین، ساختمان ناشران، پلاک ۱۶ تلفن ۶۶۴۱۳۱۷۵

خیابان انقلاب، خیابان شهدای زاندارمری، پلاک ۴۹

تلفن ۶ - ۶۶۹۶۴۲۳۵ فاکس ۶۶۴۶۰۲۶۵

فروشگاه انقلاب

فروشگاه فروردین

دفتر مرکزی

فهرست

۷	پیشگفتار نویسنده
	بخش ۱ ترکیب تئوری و عمل
۱۱	مدخل و ملاحظات فلسفی
	فصل ۱ مفاهیم عام و تحول آن‌ها
۱۵	۱.۱ تسلیم مرکز
۴۲	۲.۱ فضا، مرکز و تعویض بر مبنای اصول
۶۷	۳.۱ سیر تاریخی مفهوم گسترش
	فصل ۲ درک نوین از بازی پیاده
۹۷	۱.۲ پیاده‌های جناحی
۱۳۰	۲.۲ پیاده‌های دو پشته در عمل
۱۶۵	۳.۲ قربانی پوزیسیونی پیاده
۱۸۸	۴.۲ اکثریت و اقلیت در برابر هم
	فصل ۳ سوارها در عمل
۱۹۶	۱.۳ اسب‌های ناآرام
۲۱۳	۲.۳ رفتار فیل‌ها
۲۳۵	۳.۳ سوارهای سبک در برابر هم
۲۴۸	۴.۳ و اما علیاحضرت وزیر!
	بخش ۲ بازی‌های مدرن و تفسیر آنها
۲۵۹	بازی ۱ توپالف - روزنتالیس، قهرمانی اروپا، باتومی ۱۹۹۹
۲۶۱	بازی ۲ دولماتف - لپوتیان، المپیاد استانبول ۲۰۰۰
۲۶۳	بازی ۳ شیروف - کرامنیک، نووگراد ۱۹۹۴
۲۶۴	بازی ۴ لوتیه - شیروف، اینترزونال مانیل ۱۹۹۰
۲۶۶	بازی ۵ بشوکف - وُلکف، آنتالیا ۲۰۰۲
۲۶۷	بازی ۶ اشتاین - بنکو، اینترزونال استکهلم ۱۹۶۲
۲۷۰	بازی ۷ گلفاند - باکرو، کن ۲۰۰۲
۲۷۲	بازی ۸ کاسپاروف - پورتیش، نیک شیک، ۱۹۸۳
۲۷۴	بازی ۹ کوبنیس - اسپیلمن، المپیاد مسکو ۱۹۹۴

۲۷۵		
۲۷۷	کاسپاروف - شایروف، هورگن ۱۹۹۴	بازی ۱۰
۲۷۸	سپر - نیکولا ایدیس، سن پترزبورگ ۱۹۹۳	بازی ۱۱
۲۸۱	نان - نتاف، قهرمانی فرانسه ۱۹۹۸	بازی ۱۲
۲۸۴	ویوسکا - الکساندر ووا، قهرمانی زنان جهان، ورشو ۲۰۰۱	بازی ۱۳
۲۸۶	حسین اف - مگمذف، دوشنبه (تاجیکستان) ۱۹۹۹	بازی ۱۴
۲۸۸	کان - الیسکازس، مسکو ۱۹۳۶	بازی ۱۵
۲۸۹	لکو - فریتز، بازی های سریع فرانکفورت ۱۹۹۹	بازی ۱۶
۲۹۱	اشمولسون - ساناکیف، شطرنج مکاتبه ای ۵ - ۱۹۷۲	بازی ۱۷
۲۹۴	هوجسن - آدامز، ویک آن زی ۱۹۹۳	بازی ۱۸
۲۹۶	شاپالوف - کارک لینز، آمریکا ۱۹۹۸	بازی ۱۹
۲۹۷	سالیونیکف - میروشونکو، اوکراین ۲۰۰۰	بازی ۲۰
۲۹۹	گرامنیک - لکو، تیلبورگ ۱۹۹۸	بازی ۲۱
۳۰۰	نادانیان - پونوماریف، کیف ۱۹۹۷	بازی ۲۲
۳۰۲	پلشیه - یوسوف، سوییس ۲۰۰۲	بازی ۲۳
۳۰۴	بودنی-سی - گرونبرگ، قهرمانی رومانی ۲۰۰۱	بازی ۲۴
۳۰۵	وان ولی - بیکت، ویک آن زی ۲۰۰۱	بازی ۲۵
۳۰۷	کاسپاروف - کاریف، لینارس ۱۹۹۲	بازی ۲۶
۳۱۰	هوبنر - بطروسیان، رویارویی سوئیل ۱۹۷۱، بازی هفتم	بازی ۲۷
۳۱۳	مارکیانو - بوئر، قهرمانی فرانسه ۱۹۹۸	بازی ۲۸
۳۱۳	شاهاده - الوست، فیلادلفیا ۱۹۹۹	بازی ۲۹
۳۱۵	بولوگان - سویدلر، تومسک ۲۰۰۱	بازی ۳۰
۳۱۷	گولکو - هکتور، کینهاگ ۲۰۰۰	بازی ۳۱
۳۱۹	بطروسیان - کورجنوی، رویارویی مسکو ۱۹۷۱، بازی نهم	بازی ۳۲
۳۲۲	شایروف - نیسینو، لاس وگاس، قهرمانی فیده ۱۹۹۹	بازی ۳۳
۳۲۵	تیمان - توپالف، المپیاد مسکو ۱۹۹۴	بازی ۳۴
	نیمزوویچ - اولسون، کینهاگ ۱۹۲۴	بازی ۳۵

پیشگفتار نویسنده

این کتاب، مکمل تألیف قبلی من به نام رموز استراتژی نوین شطرنج^۱ است که در متن، به دفعات از آن به عنوان «کتاب پیشین» یاد کرده‌ام. انگیزه‌ی نگارش آن کتاب، تغییرات بزرگ پیش آمده در شطرنج مدرن، چه از دید مفهومی و چه فلسفی، از زمان نیمروویچ به این سو بوده که خود، به تحکیم تئوری‌های قدیمی‌تر و ارائه‌ی نظریات جدید پرداخت و برخی از آن‌ها تا به امروز نیز پابرجا هستند. هدف من در هر دو کتاب، گردآوری تغییرات پیش آمده از زمان او در وسط بازی بوده است که پوزیسیون‌های دارای مقبولیت عامه را نیز در برمی گیرد.

همین که تدوین این کتاب را آغاز کردم، پی بردم که دارد در ساختار و محتوای تئوری شطرنج، مانند کتاب قبلی از کار درمی آید؛ اما از دیگر دیدگاه‌ها با آن متفاوت است؛ چرا که هم تأکید بیشتری بر بازی‌های کامل گذارده‌ام و هم به مفاهیمی نیز پرداخته‌ام که در کتاب قبلی مطرح نشده بود. پس هر دو جلد مکمل هم شمرده می شوند که دومی، شکاف‌های اولی را پر می کند. در این کتاب به بازی‌های به مراتب جدیدتر هم پرداخته‌ام. از مقولات نیامده در کتاب اول، می توان به موضوع «تسلیم مرکزی» پرداخت که این کتاب با آن آغاز می شود و از آغاز قرن بیستم هم مطرح بوده است. دو بخش

نخست به رابطی بین فضا و تصویر میسازد. می پردازد که در توضیحات شطرنج به اندازه‌ی کافی مورد عنایت قرار نگرفته اند. در ادامه به بحث گسترش و ساختار پیاده‌ای از دیدگاه مدرن پرداخته‌ام.

در کنار راه‌مسیراره مقولاتی بسیار مهم می پنداشته اند پس چه می شود اگر اهمیت آن را از زاویه‌ای دیگر نیز بررسی ببریم؟ جالب آن که این موضوع، حتی از زمان تألیف کتاب نخست تا به حال نیز بسیار محبوب شده است. در آن کتاب به رابطی میان مرکز و حرکات جناحی پیاده پرداخته بودم، اما پنج سال بعد پی بردم که این، حتی مطلب را ادا نمی کند؛ چرا که با جهشی افکارگونه در اجرای حرکات زود هنگام پیاده‌های جناحی، روبه‌رو هستیم. من آن را بزرگترین انقلاب شطرنج در دهه‌های اخیر می دانم و از همین رو نیز، حجم بزرگی از کتاب را به این موضوع اختصاص داده‌ام.

در کتاب پیشین از موضوع پیاده‌های دوشسته هم غفلت کرده بودم که در اینجا آن را کاملاً جبران کرده‌ام. این با خود بحث قربانی‌های پوزیسیونی پیاده را هم به همراه دارد که امروزه بسیار مورد توجه است. در بخش‌های گوناگون، دیگر مقولات پیاده‌ای مانند اکثریت و اقلیت را کمتر مورد بررسی قرار داده‌ام. به یاد داشته باشید که موضوع زنجیره پیاده‌ای در بخش مربوط به گسترش، و نه بخش مربوط به خود پیاده، مورد بررسی قرار گرفته است.

۱. این کتاب با نام رموز استراتژی در شطرنج مدرن با ترجمه رضا رضایی توسط انتشارات فرزین در سال ۱۳۸۸ چاپ و منتشر شده است.

در فصل سوارها ابتدا تنها به موضوع حرکات اسب به کناره‌های صفحه پرداخته بودم، که مانورهای پیچیده‌ی اسب را هم با خود داشت. اما در ادامه، موضوع فیل‌های بد و خوب را هم افزودم که در کتاب قبلی، خیلی خلاصه مطرح شده بودند. در حالی که مقوله‌ی دو اسب در برابر دو فیل (جفت سوار سبک) را که مکرراً در کتاب آورده‌ام، در کتاب پیشین به‌طور گسترده مورد بررسی قرار گرفته بود و در اینجا تنها مطالب کافی جداگانه، به گونه‌ای آورده شده که ایده‌ای از موضوع را به‌دست دهد.

قربانی تفاوت را شاید بتوان در هر جای کتاب یافت و چنان عادی شده است که به دشواری می‌توان آن را دیگر بخشی از تئوری دانست؛ هر چند کماکان از جنبه‌های تازه و قابل توجهی برخوردار است که در بیشتر جاهای کتاب دیده می‌شود. بخشی را نیز به حرکات زود هنگام وزیر اختصاص داده‌ام که باز، از تم‌های شطرنج مدرن شمرده می‌شوند.

برخی مباحث انتزاعی از کتاب پیشین را در قالب متن کتاب کنونی آورده‌ام. نمونه‌هایی از تکنیک‌های پیشگیرانه در بین مطالب آورده شده‌اند. گرچه ملاحظات فلسفی را در مدخل کتاب آورده‌ام، اما در ادامه کتاب کمتر به آن پرداخته‌ام. در کل، به گشایش توجه زیادی شده است که دو دلیل دارد: یکی این که، امروزه گشایش به گونه‌ای روز افزون به وسط بازی کشیده می‌شود که سرشت بازی را نیز تعیین می‌کند.

انگیزه دیگری برای پرداختن به گشایش و وسط بازی زود هنگام، از این حقیقت ریشه

می‌گیرد که هر کس می‌تواند نمونه‌ای از یک وسط بازی را گرفته و مثلاً بگوید: «نگاه کن، کاپابلانکا در سبک خود بسیار کلاسیک می‌اندیشید.» اما برای گشایش و ساختار پیاده‌ای، که نقش آن در وسط بازی روز افزون شده است، شاهد گرایش آشکار به میزان استفاده عملی از آن‌ها بر مبنای داده‌های آماری هستیم. از همین رو است که من هم بر داده‌های آماری تأکید ویژه‌ای گذارده‌ام. برای نمونه به کمک پژوهش استیو سولاس درباره‌ی تاریخ ریتینگ، فهرستی نیز برای بهترین بازیکنان در ۴ دوره‌ی تاریخی آورده‌ام که تعداد بازیکنان را در داخل گروه می‌بینید:

الف: پیش از ۱۹۰۰ م. [۱۲]

ب: ۱۹۰۱ تا ۱۹۳۵ [۲۲]

پ: ۱۹۳۶ تا ۱۹۷۰ [۳۲]

ت: ۱۹۷۱ تا ۲۰۰۲ [۳۵]

به ویژه در فصول آغازین، متن کتاب گرایش تاریخی بیشتری بر مبنای آمار دارد. پس در بسیاری از موارد، تمایز میان وسط بازی و گشایش از میان رفته است.

در بخش دوم کتاب، ۳۵ بازی برگزیده را که در بردارنده‌ی مفاهیم کلیدی هر دو کتاب هستند، با تفسیرهایی غیرمرسوم آورده‌ام که با هدف کتاب جور و حتی مایه سرگرمی نیز هستند. حتی الامکان دچار این وسوسه نشده‌ام که بازی‌هایی را بیاورم که همزمان در بردارنده ۶ تا ۱۰ تم مدرن اشاره شده در کتاب باشند. هنگامی که در یک بازی شاهد بیش از چند مورد حرکت «خلافِ شهود» هستیم، لابد این کار توسط بازیکن به گونه‌ی تصادفی رخ داده

است! [یعنی انجام طبیعی آن چندان محتمل نیست.] یک بازی نمونه‌ای باید در بردارنده‌ی سه یا دو نکته کلیدی از این دست باشد [و نه بیشتر]. اکثریت بزرگی از بازی‌ها را از سال ۱۹۹۰ به این سو برگزیده و به بازی‌های استادان بزرگ پیرو اکتفا کرده‌ام؛ زیرا این استادان بهتر از همه کس می‌دانند چگونه باید کمتر اشتباه کرد! آن‌ها به‌راستی می‌دانند چه دارند می‌کنند. تلاش کرده‌ام تفسیرهای من حداقل باشند. خواننده به یاد داشته باشد که این ۳۵ بازی، مانند یک مجموعه‌ی «بهترین بازی‌ها» نیست؛ زیرا دیگران این کار را با مهارت بیشتر، به دفعات انجام داده‌اند. برای نمونه می‌توان به دو کتاب از جان نان و ایگور استول اشاره کرد که توسط همین ناشر [انگلیسی] به چاپ رسیده است و هر یک در بردارنده جزئیات تحلیلی به مراتب بیشتری از بخش ۲ کتاب کنونی‌اند. اما از سوی دیگر امیدوارم مجموعه‌ی این کتاب، از دید مفهومی به چالش مهمی دست یافته و هر مطلب را به گونه‌ای در دسترس‌تر در اختیار خواننده قرار داده است.

از زمان چاپ کتاب پیشین، همواره به زمانی اندیشیده‌ام که شطرنج در آن بار دیگر «مدرنیزه» شده و یا تغییراتی در مدرنیزه شدن آن حاصل خواهد شد. طبیعتاً تغییرات مزبور تدریجی خواهند بود و در یک لحظه‌ی معین رخ نخواهند داد. با این همه گمان می‌کنم از سال‌های دهی ۱۹۳۰ به این سو، سه مقطع اساسی تغییر وجود داشته است. این دستاوردها عمدتاً در شوروی

رخ داده است و تنها بخشی از آن به جهان غرب راه یافت. بنابراین پیشرفت شطرنج روبه‌جلو بوده و تنها در فاصله‌ی اواخر دهه‌ی ۶۰ تا اوایل دهه‌ی ۸۰، روند آن اندکی کند شد. پوزیسیون و ساختارهایی که به کنار نهاده شده بودند، به تدریج بازنگری می‌شدند و با ایده‌ها و حرکتاتی جدید، به کار گرفته شدند. اما سرشت این گسترش، در نتیجه‌ی تحکیم ایده‌های جدید پوزیسیونی، تغییر کرد که عمدتاً از سبک بازی محتاطانه‌ی پطروسیان، سبک تکنیکی فیشر، و نبوغ ویژه‌ی کارپف در پوزیسیون‌های ایستاتر یا کلاسیک‌تر ریشه می‌گرفت. مشخصه‌ی تحول آن دوره، افزایش چشمگیر در استفاده از آرایش‌های «فضاگیر» و نشستن به انتظار ضعف‌ها بود. سپس، آن گونه که کاسپاروف یادآور شده، تحولی چشمگیرتر در دهه‌ی هشتاد رخ داد: بازی‌ها به مراتب پویاتر شدند که این انقلاب، مرهون رشد انفجارآمیز اطلاعات بود. شاهد دست‌به‌دست شدن گسترده‌ی بازی‌ها و نگارش مقالات پژوهشی بسیار بودیم که با ظهور رایانه‌های شخصی، براین روند افزوده شد. اما تغییر مهم‌تر هنوز در پیش بود و آن استفاده از حرکات به ظاهر ریسکی، متناقض با عقل سلیم و حتی خلاف اصول کلیشه‌ای بود. بنابراین مشخصه‌ی بازی‌های معاصر، ذهن بازتر بازیکنان، به مدد برنامه‌های نیرومند رایانه‌ای است.

جان واتسون، سن دیگو، کالیفرنیا، ۲۰۰۳

جان واتسون در آثار اخیر خود، زمینه‌های جدیدی را در توصیف تحولات استراتژی شطرنج از زمان نیم‌وزوویج فراهم آورده است؛ برای نمونه شرح می‌دهد که چگونه بازیکنان مدرن بیش از پیشینیان خود، عوامل پویا را بر عوامل ایستا ترجیح داده، و با چگونه بیش از پیش، بر «قوانین» محدود کننده‌ای پیشی بسته‌اند که خود از تأثیرگذاران آن بوده‌اند. نتایج چشمگیر گری کاسپاروف و ظهور نسل جدیدی از ابر استادان بزرگ، گواهی بر تأثیر بالای این پویایی و نیز این فلسفه «ذهن باز» است که به غنای شطرنج مدرن انجامیده است.

واتسون در جدیدترین اثر خود، گام را از تئوری فراتر نهاده و آن را به حوزه‌های جدیدی گسترش می‌دهد. وی با توسل به مثالهای پر شمار از بازیکنان خلاق چون کاسپاروف، گراملیگ، آناند، ایوانچوک، و نیز نوآرانی چون شیروف و موروزویچ، به بررسی عملی فلسفه شطرنج مدرن می‌پردازد. کتاب حاضر، به شفاف سازی مفاهیم مهمی می‌پردازد که واتسون در آثار پیشین خود به آنها پرداخته است؛ هر چند کتاب را به طور مستقل نیز می‌توان مطالعه کرد که در بردارنده مجموعه‌ای از شاخص‌ترین بازی‌های استادان برجسته، با تفسیرهایی دقیق و سرگرم کننده است.

استاد بین‌المللی جان واتسون یکی از شناخته شده ترین نویسندگان در جهان شطرنج است که در دهه ۱۹۸۰ مجموعه چهار جلدی بسیار معتبری در زمینه گشایش انگلیسی منتشر کرد و از آن پس، به انتشار آثاری درجه اول ادامه داده است. کتاب او به نام رموز استراتژی شطرنج مدرن در سال ۱۹۹۹ جایزه کتاب سال شطرنج فدراسیون انگلستان و جایزه فدراسیون شطرنج امریکا را بُرد. از جمله شاگردان وی می‌توان به تال شاکد، قهرمان جوانان جهان در سال ۱۹۹۷ اشاره کرد.

WWW.ACHMAZSTORE.COM

www.shabahangbook.com

انتشارات شباهنگ

